

**Лили Лашкова. *Историческа фонологија словенских језика.*
Београд, 2010. – 189 с.**

В славистичната общност Лили Лашкова е с утврдено име на сериозен истражувач, а в по-тесната област на србохрватистиката безспорно е водеч специјалист со многобројните си научни публикации предимно со соодветен карактер, со граматиките и помагалата, служејќи на практичките цели на учењето по јазикот. Рецензираната книга ја нарежда сред малкото слависти во Бугарија, зајеле со нелеката задача да создават трудове по сравнително славјанско јазикознание – материя, која поради сложеноста си и многостранен карактер, а исто и неизчерпаемоста си ресурс често остава встрани од научните интереси, особено во последните години. Првиот комплексен труд на авторката во оваа област е издаден през 2000 г. како воведен курс (*Ввод во сравнителната граматика на славјанските јазаци*, Софија, 2000). Работата се карактеризира со подчертана фонолошка насоченост и е во основата на нај-новиот труд на истражувачката – *Историческа фонологија на славјанските јазаци*.

Оваа книга на Лили Лашкова, која се базира на лекциите ѝ по сравнителна граматика на славјанските јазаци, четени пред студенти од Софијскиот универзитет, Југозападниот универзитет и универзитетот „Јан Амос Коменски“ во Братислава, е нужна и полезна. Во неа како основен модел за сравнение е предпочетен класичкиот, којто се основава предимно врху данни од старобугарскиот јазик (вклучително и паметници), литовски, грчки, латински, старогрчки и санскрит, обогатен со соодветности од типолошките карактеристики на оделните славјански јазаци.

Содржанието на книгата е распределено во 15 глави. Библиографијата вклучува 88 заглавја на трудове на кирилица, 121 труда на латиница (како самата авторка ги поделува), исто така 64 сборника (37 на кирилица, 27 на латиница) и 61 периодични издања (20 на кирилица и 41 на латиница).

Првата глава разгледа *предметот, задачите и методологијата на сравнителната граматика на славјанските јазаци*. Изтквува се безспорно големата улога на дисциплината, определена од социалната значимост на славјанската филологија, која се заражда през XVIII век и служи како идејна основа на националното сознание на славјаните. Проследуваат се првите сравнителни граматички и методи, којто авторите им исползуваат, обрќа се внимание и на особеностите околу прилагането на сравнителноисторичкиот метод. Авторката приема понятието „прајазик“ повеќе како работно-лингвистично односно индоевропскиот прајазик, но го намира за по-основателно, кога то става дума за праславјанскиот јазик.

Втората глава е посветена на *индоевропските јазаци*. Разгледаат се различните концепции за индоевропскиот прајазик – дали става въпрос за

„сходства“, „характерни черти“ между отделните езици, или пък за „група близки диалекти“, без да е съществувал праезик. Обръща се внимание на предположенията относно територията на прародината, а също и на подялбата на индоевропейските езици на групи според териториалното им разположение, както и според едно старо фонетично деление, основано на фонетичен признак (наличие или отсъствие на палатализация на заднонебните *k, g*). По отношение на това деление (на кентум – сатем) авторката изразява мнение, че класификацията е остаряла и непълна. Създава се впечатление, че е възприето становището на Л. Беднарчук за разпадането на индоевропейските езици според вълновата теория на Й. Шмит.

В трета глава се обръща внимание на проблематиката относно *балто-славянските езикови отношения*. Представени са различни гледища върху проблема и е направен преглед на голямото количество аргументи за и против една или друга теза, като вниманието се концентрира върху трите основни мнения по въпроса – на привържениците на идеята за общ балто-славянски праезик, на привържениците на тезата за краткотрайно единство, без общ праезик и това на противниците на възможността за съществуване на каквото и да е единство между балтийския и славянския езиков клон.

В четвърта глава се прави *справка за балтийските езици* и езиковите им особености.

В отделна (пета) глава се обръща внимание и на *славяно-германските и славяно-иранските езикови взаимоотношения*.

Шеста глава е посветена на темата за *праславянския език и проблема за прародината на славяните*. Авторката прави кратък преглед на терминологичните възможности при определяне на праславянския език от различните школи (общославянски, праславянски, език-основа и др.). Разглеждат се съществуващите теории за славянската прародина. В текста широко се цитира литература на различни езици, а концепциите са ясно разграничени и обективно представени.

В седмия раздел се разглежда *подялбата на праславянски диалекти*, или макродиалекти (според работния термин, въведен от Р. Крайчович). Първоначалното деление е на източен – западен макродиалект, а второто на северен – южен макродиалект, като изоглосите са главно фонетични и морфологични. Тук авторката се спира и на въпросите, свързани със среднословашко-южнославянските паралели, подкрепяйки позицията на Ив. Леков по тези проблеми.

В осма глава се прави *класификация на славянските езици*. Л. Лашкова съвсем накратко информира за досегашните класификации, като се спира на най-популярната, основана на териториален признак. Обръща се подробно внимание на общите особености на трите групи славянски езици (източни, западни и южни), а също и на някои общи черти между отделните групи (например черти, обединяващи източнославянската с южнославянската група, от една страна, и със западнославянската, от друга страна). При разглеждането на западнославянските общи особености подробно се отделя внимание на лужишката подгрупа езици, като се предлага историческа и езикова справка за двата лужишки езика. При определянето на езиците, влизаци в южнославянската група, се приема един относително широк възглед, според който към тази група спадат старобългарски, български,

македонски (като държавен език на Република Македония), сърбохърватски (сръбски, хърватски, бошняшки) и словенски, без обаче да се прави допълнителен коментар за това подразделение.

В следващите две глави (девета и десета) обект на изследване са моделите и начините на тълкуване на *праиндоевропейската вокална система* като основа на ранния праславянски език и *праиндоевропейската консонантна система*. При разглеждането на вокалната система са представени двата основни модела – младограматическият и ларингалният с техните предимства и недостатъци.

Следва последователно представяне на *праславянския вокализъм* и *консонантизъм* (единадесета и дванадесета глава). В тези глави авторката спира подробно вниманието си на произхода на всеки един вокал и групи консонанти, като предлага за илюстрация и множество примери.

Цялата тринадесета глава е посветена на *палатализациите* и *йотацията*. Разглеждат се различни мнения относно хронологизацията на трите палатализации, като се възприема традиционната номерация на процесите с всички условия на това разбиране.

Четиринадесета тема обръща специално внимание на *закона за отваряне на сричката* заедно с последвалите резултати: изчезване на съгласните при затворените срички, опростяване на консонантните групи, монофтонгизация на дифтонгите, образуване на носовите гласни, на сричкотворните ликовиди, ликовидната метатеза.

Последната глава (петнадесета), която е и най-обширна, разглежда развитието на езика в неговия *следпраславянски период*. Това е периодът, в който се обособяват отделните групи славянски езици и по-късното им вътрешно разчленяване, като отново вниманието е насочено към всеки един фонетичен процес поотделно: развой на еровете и рефлексите на силните ерове в отделните езици, на носовките, на „y“, на ятовия вокал, развой на сричкотворните ликовиди, развитието на корелацията по палаталност, както и други следпраславянски вокални промени.

От труда като цяло прави впечатление, че Л. Лашкова навсякъде демонстрира широката си компетентност в проблематиката, въвежда ни в спорните въпроси, като личи стремежът да запознае читателя с всички гледни точки. Приведени са цитати и бележки от голям брой разностранни източници, което допринася за многоаспектността на изложението. Известно неудобство представлява използването предимно на латинска терминология, откриват се и някои неточности в примери от славянските езици (напр. с. 91 *Włoszi* вм. *Włosi*, *цѣвим* вм. *цѣим*, с. 92 *wszystci* вм. *wszyscy*, с. 95 примерът за беларуски *мопе* вм. *мопа*, с. 146 *miescie* вм. *mieście*, *dziedzic* вм. *dziedzic* и др.), които са пренебрежимо малко на фона на общия принос на работата.

Книгата на Лили Лашкова, плод на многогодишната изследователска и дидактична традиция в тази област, е полезно учебно пособие и справочник за студенти и специалисти – слависти. Самият факт на издаването ѝ на сръбски език в Белград е важно научно събитие и признание както за самата авторка, така и за българската славистика.